

«Про адвокатуру та адвокатську діяльність», кожен з них передбачає реформування системи адвокатури та удосконалення статусу адвокатів. Головний вектор у процесі реформ – зміцнення адвокатури як незалежного інституту та закріплення за адвокатурою нових видів адвокатської діяльності.

Список використаної літератури:

1. Jablonskis K. Archyvines smulkmenos . Praeitis. Kaunas, 1933. Т. II. Р. 423–427.
2. Жемайтис С. Привилей Новогрудской земле 1440 г. *Рукописные памятники. Публикации и исследования*. Вып. 4. СПб, 1997. С. 215–225.
3. Українська Центральна Рада: Документи і матеріали: У двох томах / Упор.: Верстюк В. та ін. Т. 2: 10 грудня 1917 р. – 29 квітня 1918 р. К., 1997. 422 с.
4. Українська Центральна Рада: Документи і матеріали: У двох томах / Упор.: Верстюк В. та ін. Т. 1: 4 березня – 9 грудня 1917 р. К., 1996. 588 с.
5. Історія адвокатури України. Редкол.: В.В. Медвечук та ін. 2-ге вид., переробл. і доповн. К.: СДМ-Студіо, 2002. 286 с.
6. Харьковской адвокатуре 130 лет (1874–2004). Харківська обласна колегія адвокатів, Харківська обласна кваліфікаційно-дисциплінарна комісія адвокатури. Х.: Харьков юридический, 2004. 130 с.
7. Варфоломеева Т. В. Довідник майбутнього адвоката. Акад. адвокатури України. К.: Прецедент, 2010. 8-71 с.
8. Історія світової та вітчизняної адвокатури: навч. посіб. В. С. Макарчук. 2-е вид., випр. і допов. Львів: Львівська політехніка, 2018. 308 с.
9. Про адвокатуру та адвокатську діяльність: Закон України від 05.07.2012 р. № 5076-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5076-17>

Науковий керівник: кандидат юридичних наук, доцент кафедри організації судових, правоохоронних органів та адвокатури Національного університету «Одеська юридична академія» **Кісліцина Ірина Олександрівна**

Ткаченко А.В.

студентка 2-го курсу магістратури факультету адвокатури
Національного університету «Одеська юридична академія»

ГОНОРАР АДВОКАТА: ІСТОРИЧНИЙ ОГЛЯД

З давнини у найбільш розвинених народів оплаті професійної діяльності адвоката приділялася значна увага. Вважаємо, що для повного розуміння суті і природи адвокатського гонорару недостатньо вивчити історію

регулювання взаємовідносин між довірителем і повіреним на національному рівні. Найбільш повну картину будь-якому явищу може дати його розгляд в розрізі світової історії. Тому актуальність і обґрунтованість вивчення історії походження інституту адвокатури та основ взаємовідносин між адвокатом і клієнтом в найбільш розвинених стародавніх культурах не викликає сумнівів.

Є. В. Васьковський дуже слушно відзначав, що на перших шаблях юридичного розвитку ми не зустрінемо адвокатури в тому вигляді, в якому вона існує в даний час. Розвиток даного інституту йшов одночасно з ускладненням юридичного ладу суспільства. У зв'язку з цим особливий інтерес для вивчення представляють держави Стародавньої Греції та Риму як приклади високого розвитку юридичної культури древніх народів. В результаті розвитку, грецький судовий захист пройшов етапи від спорідненої до вільно-договірної форми, а поряд з письмовими судовими промовами виник усний захист. Проте не можна зробити висновок, що адвокатура перетворилася в Греції в організований інститут, так як захист був більше пов'язаний з ораторським мистецтвом, ніж з правознавством. Інститут винагороди хоча і признавався, однак ґрунтувався на звичаях і не був врегульованим [1, ст. 143].

На відміну від Греції, в стародавньому Римі, гонорар був однією з небагатьох врегульованих сторін адвокатської діяльності. Як писав А. Л. Пестржецький, звичай давати плату адвокату з давніх пір ввійшов в суспільне життя римлян, незважаючи на численні спроби законодавців протидіяти платній адвокатурі і стародавні уявлення про адвокатську професію як про безкорисливе заняття. Уже в 204 р. до н.е. видається закон аліментів Цинці про дари і дарунки (*lex Cincia de muneribus*), що містить, за свідченням Тацита, заборону брати гроші або подарунки до захисту справи. Існують різні тлумачення цього положення. Згідно одного з тлумачень, якого дотримувалися Пестржецький і Стоянов, закон взагалі забороняв адвокатам брати винагороду за ведення справ. Однак, є інша точка зору, згідно з якою мова йде про заборону брати винагороду тільки до розгляду, що підтверджується сенатською постановою часів Плінія Молодшого. Документ наказував приносити присягу в тому, що люди, за ведення справи нікому нічого не дали, не обіцяли, не гарантували. Однак, після закінчення процесу все ж дозволялося давати обмежену суму грошей. При імператорі Августі заборона брати подарунки підкріпилася загрозою стягнення штрафу вчетверо більшого аніж вартість отриманого подарунка. Пізніше адвокати стали отримувати подарунки та інші винагороди (*honorarium*). Римські адвокати республіканського періоду, хоча не мали права укладати угоду про гонорар і вимагати його, але могли отримати подарунки від клієнтів після закінчення процесу. За свідченням вчених, з падінням республіки і початком імперії суперечки про гонорар відродилися. Стародавній спосіб

нагороджувати адвокатів пальмами (звідси *palmarium* як один з термінів адвокатської оплати), став ідеалістичним і адвокати вже не були готові задовольнятися добровільними приношеннями клієнтів. Закон Цинци не дотримувався, хоча формально не був скасований. Клавдій дозволив адвокатам брати гонорар в розмірі не більше 10 тисяч сестерційв. Однак і після прийняття цієї постанови, за свідченням Плінія і Тацита, зловживання не припинилися, і адвокати знаходили способи обійти заборону (наприклад, вони брали 10 тисяч за кожен процесуальну дію) [2, ст. 7].

Найбільш цікавим періодом римської адвокатури є період владарювання Олександра Севера в III столітті н. е., коли ставлення до гонорару, за свідченням Ульпіана, принципово змінилося. Адвокати отримали право позову, при цьому вперше були сформульовані критерії, якими керувався суд при визначенні розміру гонорару адвоката, якщо між адвокатом і клієнтом відсутня угода. Розмір залежав від роду справи, таланту адвоката, звичаїв адвокатури та важливості судової інстанції, але не міг перевищувати встановлену таксу. Таким чином, вже в III столітті професія адвоката визнавалася швидше мистецтвом, ніж ремеслом, і розмір винагороди визначався, в тому числі, виходячи з таланту адвоката. Якщо між адвокатом і клієнтом вже була угода про суму гонорару, то він міг вимагати його в суді, якщо вже сплачена йому сума не перевищувала 10 тисяч сестерційв. При цьому спадкоємці адвоката, який помер до закінчення процесу, не зобов'язані були повертати гонорар клієнту. Крім того, була введена заборона на умову про відсотки цінності виграної справи (*societatem future emolumentum*). Згодом заборона на гонорар успіху була введена в законодавство більшості європейських держав. У 315 році вийшов указ, згідно з яким адвокати піддавалися суду за незаконні побори, а в 326 – імператор Костянтин зобов'язав виключати зі списку кожного адвоката, який буде вимагати або вимовляти собі під виглядом гонорару надмірні суми або певну частину спірного майна. У 368 році правителі Валентиніан і Валенца знову вводять заборону укладати з клієнтом угоду до захисту справи і дозволяють приймати лише ту суму, яку з доброї волі дасть сторона. Згодом приймаються Дигести Юстиніана, згідно з якими до захисту справи адвокат також не мав права укладати договір про гонорар, однак після захисту міг укладати і вимагати винагороду через суд. Крім того, згідно з Дигестам одним з трьох головних професійних злочинів, за які накладалася заборона практики, було вимагання великих гонорарів і вимовляння собі частини спірного майна. Вивчення історії розвитку інституту гонорару в Римі показує головну тенденцію: спочатку гонорар розглядався як добровільний і почесний дар з боку клієнта, а прийняті постанови були спрямовані на обмеження жадібності клієнтів й жадібності римських адвокатів [3, ст. 105].

На відміну від західних імперій, на Сході інститут адвокатури, згідно з дослідженнями вчених, розвивався не так інтенсивно. Більш того, в деяких

регіонах до певного моменту інститут судового захисту був несумісний з громадським і політичним укладом життя.

Так, в стародавньому Єгипті, в якому юстиція, була гнучким і слухняним знаряддям в руках сильної політичної влади, а основними засадами в законодавстві були негласність і неустність процесу, адвокатура як інститут захисту громадян не могла бути сформована. Тісний зв'язок суду з політичним устроєм виключав наявність будь-яких істотних гарантій захисту. Відомості про єгипетський процес головним чином ґрунтуються на свідченнях Діодора Сицилійського. Виходячи з його текстів, можна судити, що словесні суперечки перед судом в Єгипті були прямо заборонені. Більш того, вважалося, що мови ораторів прояснюють справу. Навпаки, красномовство захисника могло послабити суворість закону [1, ст.147].

Однак за свідченням французького вченого XIX століття Дюпена, в Єгипті існував клас людей, які допомагали радою, пером, а нерідко – красномовним словом, не тільки приватним особам, але і всій державі. Наприклад, адвокатський захист в якості винятку допускався за часів Птолемея Евергета II у справах, що розглядалися за правилами про особливу підсудність. Посилаючись на переклад Пейроні у справі про незаконне присвоєння майна між грецьким найманцем і жерцем нижчого розряду – після подачі прохання і пояснення сторін виступали захисники – греки. Тобто мова йде про цивільній справі за участю іноземців – грецьких воїнів. Інформації про оплату подібних послуг до нас не дійшло [3, ст.127].

У древньоєврейському законодавстві, згідно з дослідженнями істориків, вперше на Сході зустрічається ідея рівності перед законом. Характерними рисами юридичної культури єврейської громади були право кожного єврея судити і можливість бути судимим рівноправними співгромадянами, що поєднувалося з публічністю і усністю розгляду. Так, головною ідеєю древньоєврейського законодавства була неупередженість суддів по відношенню до сторін, а питання щодо чіткої організації судового захисту відходить на другий план. Однак перешкод, що заважали б побудові адвокатури в інших країнах Сходу, в древньоєврейському законодавстві також не видно, так як, подібна політика немислима в законодавстві, побудованому на десяти заповідях. Більш того, в Біблії є глава, яка розповідає про те, що знаюча закон людина (Іов) відстоює права вдів, сиріт і незаможних. Це заняття не було оформленим інститутом і не мало обов'язкового характеру. Йшлося про первинні формі захисту, де відносини захисника і підсудного не мають матеріальної основи і встановлюються релігійними і моральними переконаннями [3, ст. 115].

Розглянуті приклади давньосхідних країн свідчать про відсутність адвокатури на Сході. Певні форми захисту через сторонніх осіб існували, проте вони були первинними і неорганізованими, з відсутністю чіткого оформлення відносин між захисником і довірцем.

Історія становлення основ адвокатури у цивілізованих древніх народів свідчить про нерівномірний розвиток даного інституту в різних регіонах. Якщо на Заході вже на початкових етапах взаємини адвоката і довірителя отримують своє закріплення, і діяльність адвоката має певний характер, то на Стародавньому Сході організація інституту адвокатури та регулювання відносин, з якого можна було б зробити висновок про оплату послуг – відсутня.

Список використаної літератури:

1. Васьковский Е. В. Организация адвокатуры. Часть I. /Е. В. Васьковский. Петербург: типография П. П. Сойкина, 1893. 235 с.
2. Пестржецкий. А. Л. Об адвокатуре у римлян, во Франции и Германии. М.: Университетская типография (Катков). 1876. С. 1–12.
3. Стоянов А. Н. Древний мир: Египет, Индия, евреи, греки, римляне. История адвокатуры [у древних народов]. 1869. №1. С. 139.

Науковий керівник: кандидат юридичних наук, доцент кафедри організації судових, правоохоронних органів та адвокатури Національного університету «Одеська юридична академія», доцент **Храпенко Олена Олегівна**

Ухліна В.О.

студентка 1-го курсу магістратури факультету прокуратури та слідства (кримінальної юстиції) Національного університету «Одеська юридична академія»

ІСТОРИЧНЕ ФОРМУВАННЯ РОЛІ ЖІНКИ АДВОКАТА У СВІТІ

У сучасному світі доволі звично бачити представником сторони захисту у судовому процесі саме жінку. Образ жінки адвоката вже не викликає ні у кого здивованих поглядів та запитань. Але для того, щоб жінка міцно закріпилася за цією роллю на арені суду та змогла представляти інтереси осіб, знадобилася купа часу і кропіткої праці. Процес так званої емансипації жінок відбувся майже у всіх сферах і юридична не є виключенням. Зараз жінки на рівні із чоловіками посідають вагоме місце в адвокатській діяльності, а клієнти та роботодавці майже не звертають уваги на статеві ознаки при виборі правника. Чи було жінкам легко отримати право займатись суто «чоловічою» професією? Щоб відповісти на це питання потрібно проаналізувати історичний шлях боротьби жінок у питанні гендерної рівності.